Panelová diskuze

TLUMOČENÍ PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Praha, 26. 4. 2012

Výstupy z diskuze

Obsah

Úvodem....3
1. blok: TLUMOČNÍK VE VÝUCE....4
2. blok: OČEKÁVÁNÍ....7
3. blok: POUŽÍVÁNÍ TERMINOLOGIE....11
4. blok: TLUMOČNÍK JAKO OSOBA....13

Výstupy z jednotlivých bloků sestavovaly studentky ve skupinách, proto je styl zpracování u každého bloku trochu odlišný.

Úvodem

Hosty panelové diskuze bylo pět neslyšících studentů vysokých škol, kteří při svém studiu na vysoké škole využívají služeb tlumočníků. Na základní škole nikdo z nich tlumočníka ve výuce neměl, protože navštěvovali buď školu, kde se znakový jazyk jako vyučovací jazyk nevyužíval, nebo v předmětech, které měly souvislost se znakovým jazykem, vyučovali přímo mluvčí českého znakového jazyka. Pouze jeden z hostů využíval služeb tlumočníka, avšak až při studiích na střední škole. Všichni studenti v současné době (duben 2012) tlumočníka využívají alespoň v některých předmětech na VŠ.

Do publika byli pozváni zástupci center, které zprostředkovávají služby pro studenty se specifickými vzdělávacími potřebami na vysokých školách, a tlumočníci, kterých se tato problematika týká.

Prvním hostem byla **Barbora Peřinová**, která studuje Vysokou školu ekonomickou v Praze, obor Národní hospodářství. Druhým hostem byl **Jan Wirth**, studující Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor Čeština v komunikaci neslyšících. Jako další naše pozvání přijala **Marie Pangrácová**, studentka Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze, obor Molekulární biologie a biochemie organismů. Čtvrtým hostem byl **Vlastimil Chlumský** z Masarykovy Univerzity v Brně, obor Speciální pedagogika. A naším posledním hostem byla **Dagmar Kovaříková**, studentka Masarykovy Univerzity v Brně, obor Zdravotní laborant.

Panelovou diskuzi moderoval Bc. David Jorda. Diskuze byla tlumočena z/do českého znakového jazyka a byl zajištěn i přepis mluvené češtiny.

Tématem diskuze byl pohled studentů na tlumočení ve vysokoškolském prostředí. Debata byla rozdělena do 4 bloků (tlumočník ve výuce, očekávání, používání terminologie a tlumočník jako osoba).

Závěrem diskuze, která byla velmi kladně přijata všemi zúčastněnými stranami, se ukázalo, že téma je velmi obsáhlé a všechny zúčastněné strany k němu mají co říct. Proto vzniklo přání **navázat další diskuzí**, kde by v panelu zasedli zástupci center pro studenty se specifickými potřebami.

Panelovou diskuzi uspořádaly studentky 2. ročníku bakalářského studia oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK v Praze.

1. blok: TLUMOČNÍK VE VÝUCE

První blok panelové diskuze se zabýval problematikou tlumočníka přímo ve výuce. Mezi zásadními otázkami byly tyto: Jak vnímáte přítomnost tlumočníka ve výuce? Jak jeho přítomnost vnímají přednášející? A jak vaši slyšící spolužáci? Preferujete přítomnost tlumočníka při zkoušce, nebo raději ne? Je pro vás důležité, zda je tlumočník na téma připraven?

Z odpovědí na otázku „Jak vnímáte přítomnost tlumočníka ve výuce?“ vyplynulo, že tlumočník ve výuce je pro studenty důležitý, umožňuje jim získání většího množství informací, než kdyby se studenti museli spoléhat pouze na odezírání nebo jinou formu zprostředkování informací. V některých případech ale může být lepší kombinace s přepisem nebo přepis samotný. Jedná se především o možnost záznamu způsobu mluvy a rejstříků termínů v daném předmětu. Vhodnější je, pokud jsou v tlumočené výuce dva tlumočníci, kteří tak mohou pracovat v týmu. Mohou se střídat a díky tomu podávat kvalitnější výkon. Avšak některé studenty může střídání tlumočníků ve výuce rozptylovat. Problémem také je nedostatečné množství tlumočníků a tudíž je náročné zajistit do každé výuky dva tlumočníky. Ve většině případů musí tedy tlumočit pouze jeden a do výuky musí být zařazeny tlumočnické přestávky.

Dále nás jako organizátory panelové diskuze zajímal názor neslyšících studentů na to, jak podle nich přítomnost tlumočníka vnímají samotní přednášející. Většina zúčastněných studentů se shodla v tom, že vyučující mají někdy s tlumočníky problém, protože z důvodu nedostatečné informovanosti v této oblasti mají pocit, že tlumočníci na sebe strhávají pozornost, která náleží především jim. Také si myslí, že tlumočníci nejsou profesionály a nedokáží být neutrální v tlumočené situaci. Obávají se, že by mohli studentům při přednáškách, ale především při atestacích radit. Velmi záleží na tom, jaký je vztah mezi vyučujícím a tlumočníkem a také na tom, jestli jsou všichni zúčastnění dostatečně informování o tom, jaká má tlumočník pravidla vykonávání své práce a co je to například etický kodex tlumočníka[1] a co to obnáší pro praktický život.

V souvislosti s tím vyvstala otázka, zda studenti preferují při zkoušce přítomnost tlumočníka, nebo raději řeší situaci jinak. V tomto případě se však názory přítomných studentů na přítomnost tlumočníka u zkoušky začaly lišit. Někomu připadá vhodnější, když u zkoušky tlumočník je, jiní studenti upřednostňují písemnou formu komunikace i atestace,

[1] http://www.cktzj.com/eticky-kodex

aby se vyučující nemusel bát, že jim tlumočník bude radit a tím ovlivňovat průběh atestace. Důležitým aspektem při rozhodování zda si tlumočníka na zkoušku objednat, nebo ne, je také úroveň psané češtiny daného studenta. Pokud s vyjadřováním se v psané češtině nemá problém, je pro něj často příjemnější skládat zkoušku bez přítomnosti tlumočníka.

Samozřejmě padla i otázka, jak přítomnost tlumočníka vnímají slyšící spolužáci. V tomto bodě se naši hosté shodli, že přítomnost tlumočníka je výhodná i proto, že funguje jako zdroj osvěty pro ostatní spolužáky, kteří tlumočníka sledují a někdy od něj i pochytí pár znaků, které se pak snaží využít v komunikaci s neslyšícím spolužákem.

Poslední otázkou, která spadala do prvního bloku bylo, zda naši neslyšící hosté vnímají jako důležitý aspekt v hodnocení výkonu tlumočníka to, jestli je tlumočník na téma připraven. Odpovědi našich hostů nás utvrdily v našem předpokladu, že je důležité, aby tlumočník měl předem materiály k výuce a na jejich základě se dobře připravil. Někteří vyučující jsou v tomto ohledu velmi vstřícní a na požádání materiály pošlou předem. Jindy je například možné využít materiálů v informačním systému. Pokud žádné z těchto materiálů nejsou k dispozici, může tlumočník využít přímo skripta určená pro výuku daného předmětu. Pokud mají studenti připravený svůj vlastní výstup, je nezbytné, aby jeho přípravu tlumočníkovi také předem zaslali. Je výhodné, pokud si tlumočník předem zjistí cizí termíny a zkonzultuje je s kolegy, či samotnými neslyšícími. Někteří studenti mají zkušenost, že pokud během tlumočení tlumočník narazí na termín, pro který nezná konkrétní znak, samotný student mu tento znak „nahodí“.

Z diskuze s neslyšícími studenty bylo zřejmé, že tlumočník je pro studium na vysoké škole důležitý, protože studium na vysoké škole je náročné a je opravdu nezbytné mít přístup ke všem informacím. Jak všichni víme, kvalifikovaných tlumočníků českého znakového jazyka je u nás celkově stále velmi málo[2]. To platí o to více na akademické půdě. Je proto určitě důležité, aby se stále další tlumočníci vzdělávali a neslyšící studenti jejich služeb tak mohli využívat při svém studiu.

K tomu by jistě přispělo i to, aby byla stále prováděna osvěta o tlumočnických službách pro neslyšící. Podle našeho názoru by bylo velmi přínosné například pořádání vzdělávacích seminářů, nebo přednášek pro akademické pracovníky, jelikož u nich často chybí informovanost o tomto tématu a na základě toho může docházet k častým nedorozuměním. Myslíme si, že tyto přednášky a semináře by měli organizovat centra pro

[2] http://www.asnep.cz/tlumoceni/databaze.htm

pomoc studentům se speciálními potřebami ve spolupráci s profesními organizacemi tlumočníků, ale třeba i samotnými studenty zabývajícími se touto problematikou.

Příkladem takových nedorozumění může být situace, kdy vyučující odmítne přítomnost tlumočníka při zkoušce, protože má pochybnosti o profesionalitě tlumočníka a obává se, že by mohl ovlivňovat. Proto by jistě bylo vhodné všechny vyučující, kteří by měli přijít do kontaktu s neslyšícím studentem, seznámit s existencí etického kodexu tlumočníka, o tom, co obnáší a jak funguje, např. při výše navrhovaných školeních.

Samozřejmě jsme při tvoření těchto závěrů vycházely z názoru jen pěti neslyšících studentů, což je velmi malý vzorek. Do budoucna by jistě bylo vhodné a přínosné na tuto diskuzi navázat, zapojením dalších neslyšících studentů. Právě jejich názory jsou totiž v tomto ohledu nejdůležitější a mohou být velmi přínosné jak pro stávající, tak i pro budoucí tlumočníky. Na konkrétních školách existují základní pravidla pro spolupráci s tlumočníky ve výuce (například FF UK, obor ČNES[3]), ale vždy také záleží na individuálních potřebách studenta a na tom, zda a jak se tlumočník může přizpůsobit konkrétní situaci.

[3] http://ucjtk.ff.cuni.cz/cnes/?q=node/584

2. blok: OČEKÁVÁNÍ

Cílem druhého bloku panelové diskuze bylo získat od přizvaných studentů odpovědi na otázky týkající se tématu, které jsme nazvali „očekávání“. Konkrétněji jsme měli na mysli to, co neslyšící studenti očekávají od tlumočníka, aby co nejlépe plnil svou funkci a byl tím správným „článkem“ v přenosu informací. Také jsme se chtěli dozvědět, jaký přístup k tlumočení studentům nejvíce vyhovuje.

V souvislosti s přístupem k tlumočení jsme počítali s tím, že v této části využijeme pojmů, jako jsou: *volný překlad*, tedy převádění významu ze zdrojového jazyka do cílového za využití znalosti kultury a hodnot obou společenství, hledání jazykových a kulturních ekvivalentů a *přesný překlad*, tedy převádění mezi zdrojovým a cílovým jazykem s důrazem na strukturu zdrojového textu, převádění podle pravidel cílového jazyka (nejedná se o převod "sign-for-word", znakovanou češtinu)

1. otázka:

Jaké máte, jako studenti, očekávání, co se týká tlumočnických služeb? Jak by měly tyto služby vypadat, abyste dostali stejných informací, jako slyšící spolužáci?

Po promítnutí dvou videí - situace tlumočníků v učebnách, odpovídají studenti na otázky, které se týkají umístění tlumočníka při výuce. Kde má sedět/ stát… Popř. jak řešit stísněné podmínky v učebnách.

- Naši hosté se shodli především na tom, že je dobré **dopředu se domluvit**, jak tlumočení bude komu vyhovovat. Tedy, aby postavení tlumočníka bylo vyhovující pro neslyšícího studenta i pro přednášejícího profesora a případně i pro ostatní studenty, kterým by mohlo vadit, když profesor píše na tabuli, že by se tlumočník přesunoval na jiná místa.

- Samozřejmě **záleží také na prostorových možnostech dané učebny**, které by měl, podle názorů studentů, tlumočník znát také předem.

- Jeden ze studentů zmiňuje, že je mu **příjemnější, když tlumočník sedí**, lépe na něj pak vidí. A také z toho důvodu, že i pro tlumočníka je vyčerpávající hodinu a půl stát.

- Jiná studentka uvedla, že při laboratořích pro ní není ani tak důležité, kde tlumočník stojí, ale **důležitější je, aby dobře slyšel** a tím pádem mohl předat přesné informace.

- Další student přiznává, že se mu také stalo, když si **tlumočník stoupl přímo nad něj a on pak musel mít nakloněnou hlavu, což nebylo vůbec příjemné.** Student popisuje situaci tak, že se dokonce cítil, jakoby nad ním měl tlumočník moc.

- Podle jednoho ze studentů, by tlumočník měl **stát mírně za přednášejícím** profesorem. Jiný je zase toho názoru, že by měl **stát vedle přednášejícího**.

- Dokonce nastává i situace, kdy se student cítí **lépe bez tlumočníka**, protože kvůli náročnosti hodiny nestíhá vnímat ještě tlumočníka. Např. v předmětech, kdy převažuje práce s počítačem, tabulí, je velice náročné sledovat výklad i tlumočníka. Není možné tak v jeden moment přijímat a vstřebávat všechny informace.

2. otázka

Požadujete od tlumočníka, aby šel při výuce spíše po významu, vše tedy do detailu vysvětloval a zohledňoval kulturu Neslyšících, nebo používal přesné termíny, jako profesor, za využití prstové abecedy a doslovných interpretací?

- Studenti se shodli, že **záleží na kompetencích tlumočníka v daném oboru, který tlumočí**. Je-li v daném oboru odborníkem nebo se v něm orientuje, může jít po významu a využít tzv. volný překlad. Ale tlumočník, který předmětu příliš nerozumí, není si jistý, se má držet pevně toho, co profesor přednáší a raději využívat přesné termíny z češtiny a prstovou abecedu k jejich vizualizaci.

- Důležité je také, aby **profesor využíval tabuli pro napsání termínů**. Student si tak může následně propojit obsah, který vidí u tlumočníka, s českým termínem napsaným na tabuli a následně ve studijních materiálech.

- Jeden ze studentů se také zmiňuje, že na hodině/ přednášce, je potřeba skrze tlumočníka získat bezpečně obsah učiva, a pokud profesor požaduje přesné formulace, najde si je již student sám doma v učebnici

3. otázka

Na vysokých školách zaznívá ve výuce spousta definic v češtině. Tyto definice jsou pak často v přesném znění v češtině také vyžadovány při testech a zkouškách. Při překladu do jiného jazyka se může výrazová přesnost definic posunout. Jak má tlumočník řešit tuto situaci?

- Většina studentů se shodla na tom, že po nich vyučující definice vyžadují a proto potřebují při tlumočení získat přesné znění ve vyučovacím jazyce, tedy **přecházet ve chvílích citování doslovných citací a definic do znakované češtiny.**

- Především při studiu exaktních věd, například na přírodovědecké nebo lékařské fakultě jsou **definice** velmi důležité. V takovém případě studentům vyhovuje, když **tlumočník přejde do znakované češtiny**, protože tak může převést přesné znění definic v českém jazyce. Naopak **volný překlad** do českého znakového jazyka, který jde po smyslu, se hodí v situacích, kdy **přesné formulace nejsou důležité a jedná se o smysl informace**.

- Pokud se student učí ze skript, ve kterých jsou přesné definice, potřebují si **psaný text nějak usouvztažnit s výkladem na přednášce**. Pokud si z přednášky neodnese přesné definice, jen těžko se mu potom text ve skriptech spojuje s přednáškou. Při ústních zkouškách se zkoušející zase ptají na konkrétní definice a pro studenty je důležité, aby se vyjadřovali, tak jak požaduje učitel. Potřebují mít příležitost i skrze tlumočníka získat přesnou představu o tom, co daný vyučující vyžaduje po studentech a jaké informace a v jaké podobě bude vyžadovat.

- Na typu tlumočení je vždy **vhodné se dohodnout předem s tlumočníkem**. Záleží na tom, o jaký jde předmět a co který student požaduje. Někteří studenti preferují i ve vzdělávacím prostředí český znakový jazyk, z překladu do znakované češtiny by tedy moc neprofitovali.

❖ Jeden student uvedl, že si **pro nové termíny vymýšlí znaky** a ty potom s tlumočníkem používají v interní komunikaci. V případě, že tlumočník znak neví a student ano, tak tlumočník buď použije prstovou abecedu, nebo slovo artikuluje a student mu znak předá.

❖ Studenti jsou vždy rádi, když můžou podat tlumočníkovi po tlumočení **zpětnou vazbu**, domluvit se, co jim vyhovovalo a co méně. Situace je trochu těžší v případě, kdy je ve třídě více neslyšících studentů a každý upřednostňuje jiný typ tlumočení.

❖ Z diskuze jasně vyplynulo, že tlumočníci, kteří působí ve vysokoškolském prostředí, by **měli ovládat jak český znakový jazyk, tak znakovanou češtinu** a měli by **umět mezi oběma kódy přepínat**. Flexibilita tlumočníka byla velmi ceněna. Problém je, že někteří tlumočníci ovládají jenom znakový jazyk a s přepínáním do znakované češtiny mají problém. Někteří se naopak vyjadřují převážně ve znakované češtině, což také většině studentů nevyhovuje. Všechno ale záleží na konkrétní domluvě konkrétních účastníků komunikace.

❖ V případě, kdy studenti nerozumí výkladu, někteří upřednostňují počkat a zeptat se po hodině nebo využít konzultačních hodin vyučujících, jiní studenti se raději zeptají přímo ve výuce. Opět ale záleží na situaci, protože často je v posluchárně třeba 300 studentů a **neslyšící na sebe nechce strhávat pozornost**.

Závěrem by se dalo říci, že studenti upřednostňují ve vzdělávacím prostředí tlumočení do českého znakového jazyka, ale v případě definic vyžadují přesnost v češtině, tzn. znakovanou češtinu. Nebo v případě cizích slov a termínů, pro které nejsou ustálené znaky, by bylo lepší, kdyby tlumočníci používali prstovou abecedu. **Umění přepínat mezi dvěma jazykovými kódy se jeví jako velmi ceněná schopnost tlumočníka.**

3. blok: POUŽÍVÁNÍ TERMINOLOGIE

Na úvod našeho shrnutí bloku zabývajícího se terminologií bychom rádi zmínili, co to vůbec terminologie je. Tento blok se zabýval tím, jak přeložit do znakového jazyka odborné termíny, které nemají ve znakovém jazyce vhodný ekvivalent. Terminologie je nauka o termínech, tj. o odborných názvech, a o způsobu jejich vytváření a sestavování do systémů. Výraz terminologie se častěji používá pro označení konkrétních systémů termínů, česky označovaných též slovem názvosloví případně odborné názvosloví. U tlumočení znakového jazyka se často objevují problémy například, že tlumočník nemá dostatečnou zásobu odborných výrazů, že odborná terminologie také není ustálená atd. Z tohoto důvodu jsme se tomuto tématu věnovali v naší panelové diskuzi.

V naší panelové diskuzi se objevilo hodně názorů od studentů, kteří naši panelovou diskuzi vedli. Ale pokud názory shrneme, tak především první důležitým krokem je používání prstové abecedy, pokud potřebujeme ukázat odborný termín, pro který nemáme ustálený znak v českém znakovém jazyce. Po osvojení termínu prstovou abecedou je dalším krokem inicializace prvního písmene odborného termínu. Nejdříve je opis významu, poté vyhláskování prstovou abecedou a až poté tlumočník přiřadí nebo inicializuje odpovídající termín v českém znakovém jazyce. V případě opakování termínu a pochopení významu se mohou tlumočník a studenti domluvit na konkrétní formě znaku, který by nejlépe vystihoval odborný termín, a který by zapadal do systému českého znakového jazyka. Po domluvě už je možné používat přímo znak. Tento znak je možné používat, ale pouze ve skupině těchto studentů, protože tento znak nebude obecně známý. Kdyby se používala pouze prstová abeceda, bylo by to časové náročné a další výklad vyučujícího by tlumočníkovi unikal. Dá se říct, že by tlumočení bylo těžkopádné a jazykově neekonomické…

Prioritou je také porozumění studenta s tlumočníkem, předem se domluvit tak, aby studentům komunikace vyhovovala co nejvíce. Pokud je ovšem pro daný termín znak, měl by se k němu tlumočník propracovat přes konzultace s dalšími tlumočníky, odbornými pracovníky v oboru, anebo studenty. Na výuce by také pomohlo oběma stranám, kdyby tlumočník hláskovat určitý termín a neslyšící znal znak, tak by znak mohl přímo napovědět tlumočníkovi. A záleží pak ovšem zejména na neslyšícím studentovi, zda termín bude dále hláskovat prstovou abecedou či už používat přímo znak. Otázkou je také, kdy určitý znak napovědět. Zda již během tlumočení anebo počkat a po výuce tlumočníkovi znaky ukázat. Pokud to ovšem všechno shrneme, tak poprvé je nejlepší hláskování prstovou abecedou a poté

použít inicializace termínu. Pokud ovšem existuje znak pro daný termín, může ho neslyšící student předat tlumočníkovi. Jestliže pro daný termín znak není ustálen, může se tlumočník s neslyšícím domluvit na provizorním znaku, který by odborný termín vystihoval a studentovi v komunikaci vyhovoval. Opravdu je zde důležitá spolupráce a domluva mezi oběma stranami.

V případě, že by tlumočník v daném předmětu či oboru tlumočil delší dobu anebo začínal, bylo by dobré se zeptat tlumočníků kolegů na daný termín či se jej pokusit najít v literatuře (to záleží na štěstěně, jakou bude mít). Je možné, že jeho kolegové daný odborný termín již používají. Určitě by to bylo lepší a ušetřilo by to spoustu času než přemýšlet a vymýšlet nový znak.

Hlavním závěrem našeho bloku panelové diskuze je to, že by do budoucna nejvíce pomohlo, kdyby nebyla tak velká fluktuace tlumočníků a jejich klienti jim stále nemuseli ukazovat, jaké mají domluvené nestandardní znaky. Pokud se však tlumočníci musí měnit, tak aby si navzájem nestandardní znaky předávali.

4. blok: TLUMOČNÍK JAKO OSOBA

V rámci tohoto tématu panelové diskuze studenti debatovali nad tématem: Tlumočník jako osoba. Společně si definovali, jakého tlumočníka si přejí. Přemýšleli, zda jim vyhovuje mít s tlumočníkem spíše dobrý a přátelský vztah nebo raději přistupují k tlumočníkovi s profesionálním odstupem. Otázka byla i ohledně vzhledu tlumočníka - výšky, váhy a tělesných proporcí… V další části se zabývali otázkou stylu překladu. Zajímalo je, zda si student přeje, aby tlumočník tlumočil volněji - například u vyprávění vtipu, chtěli zjistit, zda se tlumočník může „odvázat“ či ne.

Z diskuze vyplynulo mnoho zajímavých závěrů. Mimo jiné si všichni zúčastnění myslí, že by tlumočení mělo, co nejvíce odpovídat přednesu vyučujícího. Pokud je přednes dynamický a živý, měl by tomu odpovídat i styl tlumočení. Pokud je ovšem přednes pomalý a nevýrazný, nemělo by se nijak lišit ani tlumočení. Ovšem tím se nemyslí, aby projev tlumočníka byl mdlý a nudný, to studenti nechtějí. Takový projev klienta uspává. Projev by měl být takový, aby neslyšící klient neměl problém s porozuměním. Tuto skutečnost potvrzuje i Barbora Peřinová: *„Já jsem byla na přednášce se dvěma tlumočníky, každý byl jiný, jeden byl živý. Ale při druhém jsem si sledovala mobil, jeho přednes mě nudil. Je pro mě důležité, abych udržela pozornost.“*

Jinou situací je velká přednáška určena pro velký počet studentů, například pro sedmset, a součástí této skupiny studentů je jen jeden neslyšící klient. V tomto případě není žádoucí, aby na sebe tlumočník (a tím pádem i na neslyšícího klienta) strhával přílišnou pozornost ostatních zúčastněných. Nebylo by dobré, kdyby došlo k situaci, že většina přítomných sleduje tlumočníka a „kontroluje“ neslyšícího a vyučujícímu nevěnuje dostatečnou pozornost. Následně by z této situace mohly vyvstat případné problémy pro neslyšícího klienta.

Pro studenty je velmi důležité používání prostředků vlastních znakovému jazyku samotnými tlumočníky: využití prostoru a nemanuálních prostředků, především mimiky, a to i při tlumočení odborných textů. Pokud jde o delší a náročnou přednášku, bývá výhodou, když jsou přítomni dva tlumočníci a mohou se střídat. Jan Wirth: *„Je to výhoda, když jsou dva tlumočníci. Mohou se totiž střídat, navzájem si pomáhat s překladem, upozorňovat se na chyby.“* Také si mohou v pauze, kdy tlumočí jejich kolega, odpočinout.

Důležitou otázkou bylo i vzdělání tlumočníka. Podle přítomných je důležité, aby se tlumočník systematicky vzdělával. Plnohodnotné vzdělání v oblasti, ve které tlumočník tlumočí, neslyšící klienti přímo vyžadují.

Studenti obecně dávají přednost tlumočníkům se vzděláním, ale bohužel rozhodujícím faktorem zůstává možnost zajistit tlumočníka, který má v požadovaný termín čas. Velkou výhodou je, když tlumočník dané látce rozumí, ale není to pro přítomné studenty to nejpodstatnější. Důležitější je to, že v hodině nějaký tlumočník vůbec je. Barbora Peřinová potvrzuje: *„Tlumočníků opravdu není hodně, já si je beru z Filozofické fakulty. Ne vždy se mi to podaří. Když nemám zbytí, vybírám další. Pak alespoň s nějakým vzděláním, a když není, jsem ráda za to, co mám. V první řadě není rozhodnutí o vzdělání, ale o tom, jestli má čas."*

Na dotaz Dagmar Kovaříkové, zda by tlumočník mohl fungovat také jako zapisovatel, resp. tlumočník z mluvené češtiny do psané (např. při práci v laboratoři, kdy neslyšící musí zpracovávat protokol, a nemůže tím pádem sledovat, co se v laboratoři říká, resp. co tlumočník tlumočí) odpověděla tlumočnice Barbora Harvánková: *„Podle mého názoru je to v pořádku, kdyby tlumočník řekl, ano, já budu zapisovat interakci, která ve třídě probíhá, v případě, že budete pracovat na protokulu a nebudete moci sledovat tlumočení. Tak bych to zapisovala a vy byste měli překlad, sice přepis, z češtiny do češtiny. Ale pak by bylo možné vám to ještě přeložit do znakového jazyka a mohli byste zachytit interakci se spolužáky. To je můj názor. Já bych to nebrala jako porušování kodexu."* Přesto záleží na každém tlumočníkovi, a především jeho domluvě s konkrétním studentem, jak tuto situaci bude řešit, a zda poskytne i tyto služby.

Dalším bodem diskuze v této části byly technické záležitosti jako součást tlumočení (světlo, umístění tlumočníka, apod.). Studenti si myslí, že např. vyhodnocení, zda je ve třídě dostatek světla, by mělo být na straně studenta, ale když do situace vstoupí tlumočník, nebude jim to vadit. A to z toho důvodu, že tlumočník řeší nevyhovující podmínky i ze svého pohledu.

Nejlepší tedy je, aby se student předem dohodl se svým tlumočníkem, jak případné situace řešit a předešlo se případným nedorozuměním.

Zajímavým poznatkem pro náš studentský tým byla skutečnost, že si klienti přejí, aby tlumočník chodil v jednobarevném oblečení, ale už striktně nevyžadují, aby se jednalo

výhradně o černou barvu. *„Obecně se nedoporučuje pruhované nebo jinak výrazně vzorované oblečení. Výhodou je jednobarevný svršek nejlépe odstínu kontrastního k barvě pleti."* [4]

Co se týče podoby překladu, je přípustné používat prstovou abecedu pro odborné termíny, tlumočník by měl hodně využívat mimiku. Dále je důležité, aby tlumočník po celou dobu tlumočení neustále vnímal neslyšícího, a pokud dá neslyšící najevo, že tlumočníkovi nerozumí, tak je na tlumočníkovi, aby se tomu co nejrychleji a nejlépe přizpůsobil. *„Tlumočník respektuje přání a doporučení klienta ohledně zajištění hladkého průběhu komunikace (volba jazykových prostředků, uspořádání osob v rámci komunikační situace ad.)."* [5]

Velmi důležité pro studenty také je, aby byl tlumočník silnou osobností. Jan Wirth: *„Neočekává se, že tlumočník bude robot. Taky se neočekává, že tlumočník za všech okolností bude dodržovat Etický kodex, že všude bude běhat v černém. To je můj názor."* S tímto souhlasila i Dagmar Kovaříková: *„Já bych potřebovala, aby tlumočník, který pro mě bude tlumočit, byl silnou osobností. Já mám ráda, to jsou tlumočníci, které já potřebuji."*

Z této panelové diskuze vyplynulo, že si klienti přejí tlumočníka, který je silnou osobností, má tlumočnické vzdělání, je s nimi v úzkém kontaktu, alespoň částečně tlumočník klienta zná a ví, jaký je jeho projev ve znakovém jazyce a jaký styl překladu klientovi nejvíce vyhovuje. Navíc většina neslyšících účastníků panelové diskuze uvedla, že je velmi důležité se s tlumočníkem domluvit, jak se budou řešit případné problémy (např. výše zmíněná situace s osvětlením a situace, kdy student tlumočníkovi nerozuměl). Měli by si vymezit, kdo bude tyto situace řešit.

Byla zde zmíněna situace tlumočení v laboratoři, kde by si neslyšící klient přál, aby si tlumočník zapisoval informace v době, kdy nemůže klient vnímat interakci ve třídě, a poté by tyto informace klientovi předal v českém znakovém jazyce.

Tato diskuze nám odpověděla jen na nepatrné množství otázek z oblasti *tlumočení ve vzdělání*. Proto ji můžeme brát jako takový odrazový můstek do budoucna. Doufáme, že se na dalších a dalších podobných diskuzích podaří nalézt přesnější a detailnější odpovědi, které povedou ke zkvalitnění tlumočnických služeb ve vzdělání.

[4] http://www.cktzj.com/dokumenty - Výklad k etickému kodexu
[5] http://www.cktzj.com/dokumenty - Výklad k etickému kodexu

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

TLUMOČENÍ PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

26. 4. 2012 | 11.00 – 14.00 | JEDNOTA TLUMOČNÍKŮ A PŘEKLADATELŮ

Vážení studenti, tlumočníci, učitelé,

studenti oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy ve spolupraci s Komorou soudních tlumočníků České republiky za podpory Jednoty tlumočníků a překladatelů si vás dovolují pozvat na panelovou diskuzi na téma „**TLUMOČENÍ PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH**", která se uskuteční **26. 4. 2012** od 11.00 do 14.00 hodin v prostorách Jednoty tlumočníků a překladatelů, Senovážné náměstí 23, 110 00 Praha 1. V sále číslo 16 (vchod C, přízemí) . Jako hosté vystoupí studenti z různých vysokých škol, kteří jsou uživateli znakového jazyka a využívají tlumočení. Podělí se s námi o své představy o podobě tlumočení, která by jim vyhovovala. Diskuzi bude moderovat Bc. David Jorda. Celá akce bude tlumočena z/do českého znakového jazyka a bude zajištěn i přepis do psané češtiny.

Prosíme o potvrzení Vaší účasti a případné dotazy zasílejte do 19. 4. 2012 na e-mail: tlumodul2012@gmail.com.

Těšíme se na Vaši účast